

ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 204 КК УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ В ПРАВОЗАСТОСУВАННІ

Кузнецов Віталій Володимирович,

orcid.org/0000-0003-1727-4019

доктор юридичних наук, професор,

головний науковий співробітник

відділу науково-правових експертиз

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз

Національної академії наук України

У статті розглянуто теоретичні та практичні проблеми визначення предмета незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів, передбаченого ст. 204 Кримінального кодексу (КК) України. З використанням догматичного методу досліджено передумови наукових розвідок кримінальної відповідальності за незаконний обіг підакцизних товарів. Установлено, що в судовій практиці і в доктрині кримінального права існують два підходи в тлумаченні предмета кримінального правопорушення (широкий – під предметом правопорушення розуміють не тільки підакцизні товари, але і їх аналоги; вузький – під предметом правопорушення розуміють тільки підакцизні товари).

Аналіз правотворчості за удосконалення ст. 204 КК України дозволив зробити висновок про не вирішення в перспективі з боку законодавців проблеми визначеності предмета кримінального правопорушення.

Проведене дослідження дозволило зробити висновок про недосконалість конструкції ч. 1 ст. 204 КК України щодо визначення предмета кримінального правопорушення (невідповідність у визначенні предмета в назві ст. 204 КК України та в диспозиції ч. 1 ст. 204 КК України). Установлено, що для вирішення вказаної кримінально-правової проблеми в доктрині кримінального права науковці пропонують різні варіанти законодавчих змін до ст. 204 КК України щодо визначення предмета кримінального правопорушення: предмети, які імітують відповідні підакцизні товари (спиртні напої або їх сурогати); певні (конкретні) види товарів; алкогольні або спиртні напої; аналоги підакцизних товарів. Підтримано наукову позицію, що предмет кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 204 КК України, повинен мати такі ознаки: 1) незаконність виготовлення або випуску на товарний ринок чи реалізації товару; 2) відсутність у його ціні акцизного податку.

Визначено предметами кримінального правопорушення: незаконно виготовлені підакцизні товари (ч. 1 та ч. 2 ст. 204 КК України) і незаконно виготовлені підакцизні товари, що становлять загрозу для життя і здоров'я людей (ч. 3 ст. 204 КК України).

Ключові слова: алкогольні напої, господарська діяльність, Кримінальний кодекс України, кримінальна відповідальність, підакцизні товари, правотворчість, правозастосування, предмет кримінального правопорушення.

Kuznetsov Vitalii. The subject of the criminal offense provided for in Art. 204 of the Criminal Code of Ukraine: peculiarities of the definition in law enforcement

The article considers theoretical and practical problems of determining the subject of illegal manufacture, storage, sale or transportation for the purpose of selling excisable goods, provided for by Art. 204 of the Criminal Code (CC) of Ukraine. Using the dogmatic method, the prerequisites of scientific intelligence of criminal liability for illegal trafficking in excisable goods were investigated. It is established that in judicial practice and in the doctrine of criminal law there are two approaches to the interpretation of the subject of a criminal offense (wide – under the subject of an offense is understood not only excisable goods, but also their analogues; narrow – the subject of the offense is understood only as excisable goods).

Analysis of lawmaking in the improvement of Art. 204 of the Criminal Code of Ukraine allowed to draw a conclusion about the failure to solve in the future by legislators the problem of certainty of the subject of a criminal offense.

The study made it possible to conclude that the design of Part 1 of Art. 204 of the Criminal Code of Ukraine on the definition of the subject of a criminal offense (inconsistency in the definition of the subject in the title of Article 204 of the Criminal Code of Ukraine and in the disposition of Part 1 of Article 204 of the Criminal Code of Ukraine). It is established that in order to solve this criminal legal problem in the doctrine of criminal law, scientists propose various options for legislative changes to Art. 204 of the Criminal Code of Ukraine regarding the definition of the subject of a criminal offense: subjects that mimic the relevant excisable goods (alcohol or their surrogates); certain (specific) types of goods; alcoholic or alcoholic beverages; analogues of excisable goods. The scientific position is supported that the subject of a criminal offense under Part 1 of Art. 204 of the Criminal Code of Ukraine should have the following signs: 1) the illegality of the manufacture or release on the commodity market or the sale of goods; 2) absence of excise tax in its price.

Determined by the subjects of a criminal offense: illegally manufactured excisable goods (Part 1 and Part 2 of Article 204 of the Criminal Code of Ukraine) and illegally manufactured excisable goods which pose a threat to human life and health (Part 3 of Article 204 of the Criminal Code of Ukraine).

Key words: *alcoholic beverages, economic activity, the Criminal Code of Ukraine, criminal liability, excisable goods, lawmaking, law enforcement, subject of the criminal offense.*

Однією з актуальних кримінально-правових проблем залишається протидія незаконному обігу підакцизних товарів, який негативно впливає на бюджетні надходження, якість таких товарів, дотримання прав споживачів, а іноді такий обіг становить загрозу життю та здоров'ю громадян. Аналіз статистичних даних свідчить про загострення цієї проблематики, незважаючи на умови воєнного стану: у 2019 році зареєстровано 416 кримінальних правопорушень за ст. 204 Кримінальному кодексу (далі – КК) України; у 2020 р. – 496; у 2021 р. – 200; у 2022 р. – 102; у 2023 р. – 999). Тому 8 травня 2023 року Комітет Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики був вимушений розглянути питання стану дотримання законодавства на ринку підакцизних товарів. У своєму рішенні Комітет, зокрема, зазначив, що об'єми виготовленого необлікованого спирту, який використовується для виготовлення необлікованої горілки по «формі 2», щомісячно становлять понад 2 млн літрів, та, як наслідок, із вказаного об'єму не сплачується акцизний податок [17]. Тому держава повинна через різні правові механізми намагатися протидіяти такому негативному явищу. Одним із засобів реагування є криміналізація відповідної протиправної поведінки.

Кримінальна відповідальність за незаконне виготовлення, зберігання, збут або

транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204) з'явилася в КК України лише 2001 року. Після цього до ст. 204 КК України чотири рази вносилися зміни та доповнення (законами України № 4025-VI від 15.11.2011 р., № 1019-VIII від 18.02.2016 р., № 2617-VIII від 22.11.2018 р., № 2628-VIII від 23.11.2018 р.), але й натепер вона, на думку науковців, не одержала своєї досконалої форми через свою складність і неоднозначність, а в деяких моментах – суперечливість [19].

Слід відзначити, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 204 КК України, вже було предметом дослідження таких науковців, як: П.П. Андрушко, А.М. Бойко, В.К. Гришук, Н.О. Гуторова, О.О. Дудоров, Л.Ю. Ільковець, В.М. Киричко, М.Й. Коржанський, О.Д. Максимюк, М.М. Мінаєв, В.О. Навроцький, М.І. Панов, О.І. Перепелиця, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк та ін. Крім того, у 2005 році М.М. Мінаєв захистив кандидатську дисертацію на тему «Кримінальна відповідальність за незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України)» [10], у 2009 році І.В. Кириченко – на тему «Запобігання злочинам у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів» [6], у 2017 році А.А. Гмирін – на тему «Кримінально-правова характеристика злочину незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою

збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України)» [3], а у 2019 році О.П. Мамотенко – на тему «Кримінально-правові засоби протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування» [9].

Аналіз вказаних наукових досліджень свідчить про відсутність єдиної позиції щодо тлумачення окремих ознак вказаного складу кримінального правопорушення та вдосконалення кримінально-правової заборони. На думку фахівців, застарілість та недосконалість норм КК України призводить у багатьох випадках до уникнення відповідальності за незаконний обіг підакцизних товарів. Науковці та судді вважають, що основними проблемами щодо застосування ст. 204 КК України є: нечіткість визначення предмета кримінального правопорушення; відсутність визначення терміна «незаконність» як ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення; відсутність чітких критеріїв щодо відмежування від суміжних правопорушень; відсутність у законі вказівки на «завідомість» для суб'єкта кримінального правопорушення в разі вчинення вказаних суспільно небезпечних дій; відсутність визначення мінімальної кількості та/або вартості незаконно виготовлених підакцизних товарів, у разі досягнення яких незаконні дії щодо них могли тягти кримінальну відповідальність тощо [1; 7, с. 486–494].

Для вирішення таких проблем парламентарями (Д.С. Припутень та ін.) було розроблено проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за незаконний обіг підакцизних товарів» № 9364 від 8 червня 2023 р. Мету законопроекту визначено як «удосконалення адміністративної та кримінальної відповідальності у сфері незаконного обігу підакцизних товарів, вироблення сталих та єдиних категорій побудови конструкцій норм Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України» [17]. Аналіз законопроекту дозволяє зробити висновок, що нова редакція ст. 204 КК України серед предметів кримінальних правопорушень не передбачає «алко-

гольні напої», які не відповідають технології та рецептурі тощо. На нашу думку, такі пропозиції не вирішують одне з важливих питань правозастосування – визначеність предмета кримінального правопорушення.

Немає однозначної відповіді на це питання і в доктрині кримінального права. Серед науковців є дискусія щодо ідентифікації таких спиртних напоїв: одні вчені виступають за віднесення, наприклад, самогону як різновиду спиртного напою до числа підакцизних товарів [11, с. 20], інші – проти [15, с. 214]. На думку П.П. Андрушка, слід розрізняти ситуації, коли самогон має міцність не менше 40-ка відсотків об'ємних одиниць, тоді він є підакцизним товаром і, відповідно, предметом кримінального правопорушення, що досліджується; якщо не «дотягує» до цієї позначки – маємо щось інше, а не підакцизний товар, отже, й не предмет цього кримінального правопорушення [12, с. 614].

Певним чином дискусію щодо вказаного предмета кримінального правопорушення завершив Верховний Суд України (далі – ВСУ), який у постанові від 5 вересня 2013 року у справі № 5-15к13 вказав, що відповідно до положень статті 14.1.145 Податкового кодексу України (ПК) підакцизні товари (продукція) – це товари за кодами згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), на які цим Кодексом встановлено ставки акцизного податку [16, с. 397]. Виходячи з нормативного визначення поняття «підакцизні товари», ВСУ дійшов висновку, що алкогольний напій може бути визнаний таким і є предметом злочинів, передбачених статтею 204 КК України, лише за умови, якщо він відповідає таким ознакам: «1) одержання шляхом спиртового бродіння цукромістких матеріалів або виготовлення на основі харчових спиртів; 2) вміст спирту етилового має становити понад 1,2 відсотки об'ємних одиниць; 3) визнання законом підакцизним товаром, до ціни якого включено акцизний податок; 4) належність до товарної групи Гармонізованої системи опису та кодування товарів (ГСОКТ) під одним із таких кодів: 2204, 2205, 2206, 2208» [16, с. 397]. При цьому ВСУ вказав, що відсутність хоча б однієї з наведе-

них ознак виключає можливість визнання алкогольного напою підакцизним товаром, а відповідно, і предметом злочину, передбаченого статтею 204 КК України [16, с. 397]. Таке визначення поширюється лише на алкогольні напої, які є продуктом законної господарської діяльності (що здійснюється з дотриманням установлених законодавством вимог і технології виробництва). На думку О.О. Дудорова, таке судове тлумачення предмету кримінального правопорушення невиправдано перетворило вказану норму в «мертву», а буквально тлумачення ст. 204 КК України здатне завести практику в глухий кут [2, с. 5].

Незважаючи на вказану постанову ВСУ від 5 вересня 2013 року, у справі № 5-15к13 суди тлумачать термін «підакцизні товари» по-різному.

Одні суди широко тлумачать вказане поняття (тобто під предметом правопорушення розуміють не тільки підакцизні товари, але і їх аналоги). Так, у судовій практиці наявні випадки визначення предметом кримінального правопорушення за ст. 204 КК України фактично спиртних напоїв: наприклад, колегія суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду в постанові від 14 листопада 2018 р. предметом злочину, передбаченого ст. 204 КК України, визнала алкогольні напої, які виготовлені незаконно з порушенням технології чи з неправомірним використанням знака для товарів і послуг, чи копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само прямим відтворенням товару іншого підприємця із самовільним використанням його імені (частини 1, 2 статті 204 КК України), в тому числі алкогольні напої, які виготовлені незаконно з недоброякісної сировини (матеріалів), що становлять загрозу для життя і здоров'я людей (ч. 3 ст. 204 КК України) [14]. Підґрунтям таких рішень стають висновки судових експертів. Так, у висновках судово-хімічних експертів зазвичай зазначається, що вилучена в обвинуваченого водно-спиртова суміш, хоч і містить етиловий спирт, не є горілкою, оскільки для виготовлення горілки необхідно керуватись відповідними рецептурами з дотриманням усіх технологічних операцій. При цьому зазна-

чена суміш із посиланням на Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» [18] від 19 грудня 1995 р. визнається експертами алкогольним напоєм.

До речі, колегія суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду в ухвалі від 26 лютого 2024 року критикує постанову ВСУ від 5 вересня 2013 року у справі № 5-15к13: «Разом із тим таке визначення необґрунтовано звужує обсяг кримінально-правового змісту поняття предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 204 КК, що нівелює підстави криміналізації діянь, передбачених у відповідних частинах вказаної статті, та кримінально-правову охорону тих суспільних відносин, які поставлені під захист. Очевидним є те, що ВСУ ототожнив ознаки предмета суспільних відносин, з приводу якого виникають, існують і здійснюються суспільними суб'єктами відповідні соціальні зв'язки з метою реалізації законних інтересів у сфері господарської діяльності, з ознаками предмету кримінального правопорушення, який є самостійною ознакою його складу, відмінною за своїми ознаками від предмета суспільних відносин», і пропонує Великій Палаті Верховного Суду остаточно вирішити вказану проблему [8, с. 3].

Також судова практика справедливо звертає увагу на незаконність виготовлення підакцизних товарів, які становлять предмет кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 204 КК України. Наприклад, колегія суддів Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду визнала, що до вказаних підакцизних товарів слід віднести товари, виготовлені особою, яка не зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності або працює без отримання ліцензії, якщо відповідна діяльність підлягає ліцензуванню, чи з порушенням умов ліцензування (про факт обізнаності засудженого стосовно придбання саме незаконно виготовлених алкогольних напоїв і, відповідно, направленість його умислу на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 204 КК України, свідчать його дії з придбання алкогольних напоїв у фізичної особи, а не

в суб'єкта господарювання, який здійснює роздрібну торгівлю алкогольними напоями, у не відведеному згідно з нормами чинного законодавства місці для реалізації алкогольних напоїв) [15].

Інші суди застосовують «вузьке» тлумачення (тобто під предметом правопорушення розуміють тільки підакцизні товари). Наприклад, Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду посилається на правову позицію ВСУ, викладену в постанові № 5-15к13 від 5 вересня 2013 року, з якої убачається, що відповідальність за дії, передбачені статтею 204 КК України, настає в тому разі, коли винна особа вчиняє певні дії щодо одного з видів продукції, яка за своїми товарними характеристиками підпадає під законодавче визначення «підакцизний товар»; якщо ж продукт (товар) за якимись ознаками подібний до підакцизних товарів, але не містить усіх ознак цього товару, то такий продукт не може визнаватись предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 204 КК України [20].

Тому з огляду на вказані діаметрально протилежні погляди науковців та судову практику спробуємо з'ясувати, що є предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 204 КК України.

Застосовуючи логічний метод тлумачення в аналізі частин першої та другої ст. 204 КК України, можна зробити висновок, що предметами цього кримінального правопорушення є: 1) незаконно виготовлений спирт етиловий; 2) незаконно виготовлені спиртові дистилати; 3) незаконно виготовлені алкогольні напої; 4) незаконно виготовлене пиво; 5) незаконно виготовлені тютюнові вироби; 6) незаконно виготовлений тютюн; 7) незаконно виготовлені промислові замітники тютюну; 8) незаконно виготовлене пальне; 9) незаконно виготовлені інші підакцизні товари.

Згідно з частиною третьою ст. 204 КК України предметами цього кримінального правопорушення є: 1) незаконно виготовлений спирт етиловий, що становить загрозу для життя і здоров'я людей; 2) незаконно виготовлені спиртові дистилати, що становлять загрозу для життя і здоров'я людей; 3) незаконно

виготовлені алкогольні напої, що становлять загрозу для життя і здоров'я людей; 4) незаконно виготовлене пиво, що становить загрозу для життя і здоров'я людей; 5) незаконно виготовлені тютюнові вироби; 6) незаконно виготовлений тютюн; 7) незаконно виготовлені промислові замітники тютюну; 8) незаконно виготовлене пальне; 9) незаконно виготовлені інші підакцизні товари.

Родовим поняттям, який об'єднує кримінальні правопорушення, передбачені статтею 204 КК України, є «підакцизні товари». Перелік підакцизних товарів визначається в ст. 215 ПК [13]. У межах наукової статті не є доцільним зазначати всі види підакцизних товарів. Тому назвемо окремі з них. До алкогольних напоїв належать: продукти, одержані шляхом спиртового бродіння цукровмісних матеріалів або виготовлені на основі харчових спиртів із вмістом спирту етилового понад 0,5 відсотка об'ємних одиниць, які зазначені в товарних позиціях 2203, 2204, 2205, 2206 (крім квасу «живого» бродіння), 2208 згідно з УКТ ЗЕД, а також із вмістом спирту етилового 8,5 відсотка об'ємних одиниць та більше, які зазначені в товарних позиціях 2103 90 30 00, 2106 90 згідно з УКТ ЗЕД (підпункт 14.1.5 пункту 14.1 статті 14 ПК) [13]. До підакцизних товарів також віднесені тютюнова сировина, тютюнові відходи; рідини, що використовуються в електронних сигаретах; пальне, в тому числі товари (продукція), що використовуються як пальне для заправлення транспортних засобів; автомобілі легкові, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10-ти осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів. Крім того, до підакцизних товарів належать: нафтопродукти, скраплений газ, речовини, що використовуються як компоненти моторних палив, паливо моторне альтернативне [13].

Догматичний аналіз положень, передбачених в ст. 204 КК України, дозволяє зробити певні висновки щодо формулювання предмета кримінального правопорушення.

У назві ст. 204 КК України йдеться про підакцизні товари (тобто законно виготов-

лені предмети), а в диспозиції норми предметом кримінального правопорушення названо незаконно виготовлені алкогольні напої, тютюнові вироби або інші підакцизні товари. Логічне та семантичне тлумачення змісту диспозиції кримінально-правової норми дозволяють зробити висновок, що ознака незаконності виготовлення розповсюджується не лише на алкогольні напої та тютюнові вироби, але й на всі інші товари, зазначені як у змісті, так і в назві цієї статті [9, с. 82–83].

Правильне визначення предмета за ст. 204 КК України, на нашу думку, залежить від формулювання об'єкта складу кримінального правопорушення. Кримінальні правопорушення, передбачені ст. 204 КК України, є прикладом правопорушень, в яких предмети слугують своєрідними показниками (носіями) відносин, охоронюваних кримінальним законом [4, с. 87].

Як відомо, в теорії кримінального права переважає позиція щодо визначення системи оподаткування об'єктом вказаного кримінального правопорушення [7, с. 486; 9, с. 86]. За такого підходу, на нашу думку, предметом відповідних суспільних відносин слід вважати не підакцизні товари, а податки, з приводу яких й існують такі фінансові відносини.

Ми є прихильниками іншої думки щодо об'єкта вказаного кримінального правопорушення. У разі виготовлення аналогів підакцизних товарів безпосередньо страждає встановлений порядок поводження з ними, оскільки зазначені аналоги виготовляються виключно в незаконний спосіб [9, с. 86–87]. За такого підходу предметом відповідних суспільних відносин слід вважати підакцизні товари, а предметом кримінального правопорушення – незаконно виготовлені підакцизні товари. Для обґрунтування правильності такої гіпотези цікавий порівняльний аналіз пропонує О.П. Мамотенко, що «подібно тому, як у складі «фальшивомонетництва» (ст. 199 КК України) предметом виступають не справжні гроші, а підроблені, у складі злочину, передбаченого ст. 204 КК України, предметом є не справжні підакцизні товари, а їх аналоги. Саме про них і має йтися в законодавчому описі складу цього злочину» [9, с. 83].

Ми підтримуємо наукову позицію, що предмет кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 204 КК України, повинен мати такі ознаки: 1) незаконність виготовлення або випуску на товарний ринок чи реалізації товару; 2) відсутність у його ціні акцизного податку [9, с. 83].

Разом із тим слід відзначити те, що для вирішення вказаної кримінально-правової проблеми науковці пропонують різні варіанти законодавчих змін до ст. 204 КК України: на думку О.О. Дудорова, в нормі слід визначити такі предмети, які імітують відповідні підакцизні товари (спиртні напої або їх сурогати) [7, с. 487; 2, с. 15]; М.М. Мінаєв пропонує вказати безпосередньо на певні (конкретні) види товарів [10, с. 7], М.І. Хавронюк визначає алкогольні або спиртні напої як потенційні предмети кримінального правопорушення, передбаченого ст. 204 КК України [21, с. 214], О.П. Мамотенко використовує термін «аналоги підакцизних товарів» [9, с. 83]. Загалом, слід підтримати такі пропозиції, але слід зауважити, що регламентація певних нових предметів кримінального правопорушення потребує дотримання принципу правової визначеності. Тому доцільним є визначення таких предметів у примітці до ст. 204 КК України.

Підсумовуючи викладене, слід констатувати такі висновки:

- встановлено невідповідність у визначенні предмета в назві ст. 204 КК України та в диспозиції ч. 1 ст. 204 КК України;

- у судовій практиці й у доктрині кримінального права існують два підходи в тлумаченні предмета кримінального правопорушення (широкий – під предметом правопорушення розуміють не тільки підакцизні товари, але і їх аналоги; вузький – під предметом правопорушення розуміють тільки підакцизні товари);

- предметами незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів є: незаконно виготовлені підакцизні товари (ч. 1 та ч. 2 ст. 204 КК України) і незаконно виготовлені підакцизні товари, що становлять загрозу для життя і здоров'я людей (ч. 3. ст. 204 КК України).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналіз правозастосування судами норм закону про кримінальну відповідальність щодо незаконного виготовлення, зберігання, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (деякі проблемні питання (ст. 204 КК)). *Вісник Верховного Суду України*. 2015. № 12 (184). С. 15–23.
2. Відгук офіційного опонента О.О. Дудорова на дисертацію Мамотенко Олега Петровича «Кримінально-правові засоби протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08. Запоріжжя, 2019. 19 с.
3. Гмирін А.А. Кримінально-правова характеристика злочину незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 21 с.
4. Гуторова Н.О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України : монографія. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 384 с.
5. Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика : монографія. Київ : Юридична практика, 2003. 924 с.
6. Кириченко І.В. Запобігання злочинам у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 20 с.
7. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Луганськ : видавництво «Елтон-2», 2012. Т. 1. 780 с.
8. Лист-звернення судді Великої Палати Верховного Суду О.Л. Булейко до членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді про підготовку наукового висновку щодо тлумачення та застосування норм права № 156/0/26-24 від 15 квітня 2024 р. Київ. 5 с.
9. Мамотенко О.П. Кримінально-правові засоби протидії незаконному поводженню з товарами у сфері акцизного оподаткування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2019. 227 с.
10. Мінаєв М.М. Кримінальна відповідальність за незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 21 с.
11. Навроцький В.О. Наступність Кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.). Київ : Атіка, 2001. 271 с.
12. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 2-е вид., перероб. та доп. / за заг ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. Київ : Дакор, 2008. 1428 с.
13. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
14. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 14 листопада 2018 р. у справі № 750/3335/16-к (провадження № 51-1261зпв18). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/78297703>
15. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 8 червня 2021 р. у справі № 755/21771/15-к (провадження № 51-4106км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97565982>
16. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 5 вересня 2013 р. у справі № 5-15к13 (рішення про неправильне визначення судом предмета злочину, передбаченого ст. 204 КК). *Практика застосування Верховним Судом України положень Особливої частини Кримінального кодексу України* / уклад. О.П. Горох ; за заг ред. А.А. Музики. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. С. 393–399.
17. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за незаконний обіг підакцизних товарів» № 9364 від 8 червня 2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42042>
18. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів : Закон України від 19 грудня 1995 р. № 481/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/95-вр#Text>

19. Савченко А.В. Удосконалення кримінальної відповідальності за незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів. *Актуальні проблеми кримінального права* : тези доп. ІХ Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 21 листоп. 2018 р.) / редкол. : В.В. Черней та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 293–298.

20. Ухвала колегії суддів Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 17 червня 2021 р. у справі № 707/2006/13-к (провадження № 51-5756км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736442>

21. Хавронюк М.І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України. Київ : Істина, 2004. 504 с.